

ΔΠΜΣ 1B: ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ 2018 – 2019

«Χωρικές, οικονομικές, κοινωνικές και πολιτισμικές διαστάσεις της
ανάπτυξης και του σχεδιασμού»

-ΑΧΑΡΝΑΙ-

Στις παρυφές της πόλης και της κοινωνικής
αναπαραγωγής

Διδάσκοντες:
Ελίζα Παναγιωτάτου,
Κωνσταντίνα Βαλεριάνου

Σπουδαστής: Ευστάθιος Μπακούρος

Περιεχόμενα

1. Η κοινωνική συγκρότηση των Αχαρνών
Ένα ψηφιδωτό δε διαρκή σύνθεση
- 2.Στις παρυφές της κοινωνικής αναπαραγωγής
- 3.Διερευνώντας την κοινωνική και γεωγραφική
στρωματογραφία του ψηφιδωτού.
- 4, Αντί επιλόγου.

1. Η κοινωνική συγκρότηση των Αχαρνών ένα ψηφιδωτό σε διαρκή σύνθεση

Αν και οι Αχαρναί αποτελούν ένα δήμο στο βορειοδυτικό άκρο της Αθήνας θα ήταν λάθος να εντάξουμε την πληθυσμιακή της εξέλιξη στο γενικότερο φαινόμενο της εσωτερικής μετανάστευσης και της αναγκαστικής αστικοποίησης που υπέστησαν οι περιοχές δυτικά της Αθήνας από την δεκαετία του 50 και μετά. Η πληθυσμιακή συγκρότηση των Αχαρνών αποτελεί μια πολύ σύνθετη διαδικασία η οποία εξελίσσεται διαρκώς μέσα το χρόνο με πληθυσμούς που έχουν διαφορετικές προελεύσεις και πολιτισμικές αναφορές να εγκαθίσταται στην περιοχή. Έτσι σήμερα η κοινωνική σύνθεση της πόλης παρουσιάζει εξαιρετική ανομοιογένεια η οποία αποτυπώνεται πολλές φορές και χωρικά με τις διακριτές πληθυσμιακές ομάδες που έχουν εγκατασταθεί στην περιοχή να συγκεντρώνονται συχνά σε ομοιογενείς θύλακες μέσα στο χώρο. Αυτή η παρατήρηση, δηλαδή η πληθυσμιακή ανομοιογένεια και η συγκέντρωση των διάφορων πληθυσμιακών ομάδων σε θύλακες μέσα στο χώρο, δεν μπορεί παρά να υποδηλώνει σοβαρές κοινωνικές αντιθέσεις και ζητήματα κοινωνικής συνοχής. Η πληθυσμιακή συγκρότηση των Αχαρνών θα λέγαμε ότι προσομοιάζει σε ψηφιδωτό που συντίθεται σταδιακά μέσα στην εξέλιξη του χρόνου από ψηφίδες με διαφορετικά χαρακτηριστικά .

Για να κατανοήσουμε την κοινωνική συγκρότηση των Αχαρνών απαραίτητο είναι να διερευνήσουμε τις ψηφίδες που την συνθέτουν.

➤ Αρβανίτες

Οι αρβανίτες αποτελούν την παλαιότερη πληθυσμιακή ομάδα της περιοχής, είναι οι κάτοικοι του παλαιού Μενιδίου, του χωριού που αποτελεί τον αρχικό πυρήνα εξέλιξης της περιοχής στο σημερινό δήμο Αχαρνών. Για ιστορικούς λόγους να αναφέρουμε ότι η εγκατάσταση των αρβανίτικων πληθυσμών στο Μενίδι, δεν σχετίζεται με την μετακίνηση αρβανίτικων πληθυσμών που έκανε η Καταλανική διοίκηση της Αθήνας το 1483 αλλά με εσωτερική μετακίνηση μέρους αυτών των πληθυσμών από ορεινές θέσεις της αττικής 200 χρόνια αργότερα και εγκατάσταση τους στην περιοχή λόγω του εύφορου εδάφους και του ηπιότερου κλίματος (Βάθη 2009).

Οι αρβανίτες κάτοικοι του παλαιού Μενιδίου κατά την δεκαετία του 60 με την έλευση των πρώτων κυμάτων της εσωτερικής μετανάστευσης θα αποκτήσουν σημαντικά εισοδήματα από την κατάτμηση των εκτάσεων τους σε αγροτεμάχια και το κτίσιμο των αυθαιρέτων από τους νέους κατοίκους. Πολλοί από τους αρβανίτες την περίοδο εκείνη θα εγκαταλείψουν της αγροτικές ασχολίες και θα εξελιχθούν σε εισοδηματίες από την διαχείριση της ακίνητης περιουσίας ή θα να αναπτύξουν σταδιακά επιχειρηματική δραστηριότητα. Έτσι ήδη από την δεκαετία του 60 αρχίζει να διαμορφώνεται και ο πρώτο ξεκάθαρο κοινωνικό χάσμα ανάμεσα στους παλαιούς Μενιδιάτες και τα εργατικά στρώματα που εγκαθίστανται στην περιοχή από την επαρχία.

➤ Δεκαετία 60 – 70 κύμα εσωτερική μετανάστευση – αναγκαστική αστικοποίηση

Τη δεκαετία του 50 μαζικά πληθυσμοί από την υπαίθρο της χώρας θα αρχίσουν να εγκαθίσταται στις μεγάλες πόλεις. Είναι η περίοδος μετά το πόλεμο όπου η οικονομία της υπαίθρου έχει αποδιάρθρωθεί πλήρως και μεγάλο μέρος του πληθυσμού βρίσκεται πολιτικά αποκλεισμένο.

Το κύμα της εσωτερικής μετανάστευσης θα αρχίζει να φτάνει στην περιοχή τη δεκαετία του 60 σχεδόν μια δεκαετία από την έναρξη του φαινομένου. Το Μενίδι είναι αρκετά απομακρυσμένο από την Αθήνα, βρίσκεται σε μια απόσταση περίπου 15 χιλιομέτρων η περίπου δυόμιση ωρών με τα πόδια, που αποτελούσε και το βασικό τρόπο μετακίνησης των εργατικών πληθυσμών που εγκαθίσταται στα προάστια της Αθήνας εκείνη την περίοδο για την καθημερινή μετακίνηση τους στο τόπο εργασίας τους. Ουσιαστικά η εγκατάσταση των πρώτων μεταναστευτικών ροών αφορά εκείνη τη κοινωνική ομάδα που βρισκόταν στη πιο δυσμενή θέση και δεν είχε την δυνατότητα να παραμείνει ούτε στα υποβαθμισμένα προάστια της δυτικής Αθήνας. Όπως σημειώνει και η Μαντουβάλου για την εγκατάσταση του μεταναστευτικού ρεύματος εκείνης της περιόδου στην όμορη περιοχή των Άνω Λιοσίων και του Θριάσιου πεδίου «η ευρύτερη περιοχή φαίνεται να καθίστανται βαλβίδα αποσυμπίεσης και διεξόδου στα συνεχώς διογκούμενα και οξυνόμενα προβλήματα του λεκανοπεδίου» (Μαντουβάλου 1998)

Η αρχική εγκατάσταση του πληθυσμού αυτού θα γίνει στην περιοχή του κόκκινου μύλου αρκετά απομακρυσμένα από το "αρβανίτικο" χωριό και στην συνέχεια θα αρχίσει να αναπτύσσεται και γύρο από το παλαιό χωριό. Σήμερα η κοινωνική αυτή ομάδα μπορούμε να πούμε ότι έχει αφομοιωθεί πλήρως στην τοπική κοινωνία καθώς η δεύτερη και τρίτη γενιά του αρχικού μεταναστευτικού ρεύματος έχει ανελιχθεί επαγγελματικά και γενικότερα απολαμβάνει μια καλύτερη ποιότητα ζωής.

➤ Τσιγγάνοι

Η εγκατάσταση των τσιγγάνων στην περιοχή αρχίζει να αποκτά μόνιμα χαρακτηριστικά την ίδια περίπου περίοδο με το φαινόμενο της εσωτερικής μετανάστευσης την δεκαετία του 50. Η μόνιμη εγκατάσταση των Τσιγγάνων είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την αποδιάρθρωση της υπαίθρου και την αστικοποίηση.

Οι ασχολίες τους ήταν πάντα συνδεδεμένες και συμπληρωματικές προς τις γεωργικές εργασίες και γενικά την αγροτική ζωή. Απασχολούνταν τόσο στις αγροτικές εργασίες, άλλοι ήταν και τεχνίτες, σιδεράδες κτλ και μουσικοί διασκεδαστές και πανυγηστήδες. Από όλες τις απόψεις δηλαδή αποτελούσαν απαραίτητο συμπλήρωμα για την ύπαρξη της αγροτικής κοινωνίας και οικονομίας. Με την αποδιάρθρωση της υπαίθρου από απαραίτητο και συμπληρωματικό στοιχείο της μετατρέπονται σε περιττούς.

Σήμερα σε μια ευρεία περιοχή που απλώνεται από το δήμο Αχαρνών συμπεριλαμβάνει το Ζεφύρι και φτάνει μέχρι τα Άνω Λιόσια είναι εγκατεστημένοι περίπου 8,500 τσιγγάνοι με

τους 3,000 από αυτούς (λίγο πάνω από το 1/3) να κατοικούν στις Αχαρνές¹. Οι τσιγγάνοι που συγκεντρώνονται σε αυτή την περιοχή ζούνε περιθωριοποιημένοι και αποκλεισμένοι από την υπόλοιπη κοινωνία του Δήμου η οποία τους αντιμετωπίζει με καχυποψία και τους θεωρεί παραβατικούς και διακινητές ναρκωτικών με τις εντάσεις και τους προπηλακισμούς να είναι συχνό φαινόμενο.

Σε επίπεδο εργασίας, ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού ασχολείται με την εμπορεία προϊόντων και λιγότερο στον αγροτικό τομέα, ενώ είναι πολύ σπάνιο να ενταχθεί σε σταθερή μορφή εργασίας κάποιος τσιγγάνος λόγω της καχυποψίας που αντιμετωπίζουν από τους "μπαλαμούς" εργοδότες. «Η μη ένταξη τους στον επίσημο καταμερισμό της εργασίας τους έχει εξαναγκάσει να καταφύγουν στην παρα-οικονομία, στο παρα-εμπόριο, στην παρα-εργασία κ.ο.κ., ζώντας τελικά σε μια παρα-κοινωνία έξω από τους επίσημους νόμους. Και πρόκειται για τρόπο ζωής που δεν ανήκει -τις περισσότερες φορές- στην επιλογή τους, αλλά είναι αποτέλεσμα των σύγχρονων διωγμών, που τους γίνονται» (Εξαρχος 2002).

Στη κοινότητα των τσιγγάνων υπάρχουν ισχυροί δεσμοί αίματος ενώ ακόμα και σήμερα αποτελεί μια ενδογαμική κοινωνία. Οι τσιγγάνοι ακολουθούν πιστά τις φυλετικές παραδόσεις ενώ ο θεσμός της διευρυμένης οικογένειας είναι αρκετά ισχυρός και αποτελεί σχεδόν το μοναδικό μέσο για την ένταξη στην κοινωνική αναπαραγωγή και την εξασφάλιση της επιβίωσης. Θα λέγαμε ότι η φυλή και τρόπος οργάνωσης της αποτελεί το μηχανισμό άμυνας των τσιγγάνων που διαχρονικά επιβιώνουν στα όρια της ένταξης και του αποκλεισμού στη σύγχρονη κοινωνία χωρίς ποτέ να έχει υπάρξει μια δραστική πολιτική κοινωνικής τους ενσωμάτωσης.

➤ Παλινοστούντες Πόντιοι

Η εγκατάσταση των Ποντίων στην περιοχή θα αρχίσει το 1989 μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής ένωσης. Γενικά στην περιοχή των Αχαρνών, του Ασπροπύργου (όπου διαμορφώθηκαν και νέοι οικισμοί όπως η Γκορυτσά) και της Ελευσίνας θα διοχετευθεί σχεδόν το σύνολο των Παλινοστούντων ομογενών που κινήθηκαν στην νότια Ελλάδα με το πληθυσμό τους να ανέρχεται στα μέσα της δεκαετία του 90 στις 70.000². Ήδη το 1990 καταγράφονται 350 οικογένειες ομογενών στο Μενίδι (Βάθη 2009). Η εγκατάσταση τους θα γίνει στα βόρεια και ανατολικά όρια του κύριου οικισμού των Αχαρνών στις περιοχές με τα τοπωνύμια Άγιος Πέτρος, Πλάτωνα και Νεάπολη και μέσα στην επόμενη δεκαετία θα φτάσει έως τις παρυφές της Πάρνηθας.

Σήμερα οι πληθυσμοί των ομογενών Ποντίων αν και βρίσκονται διάχυτοι σε όλη την πόλη διατηρούν μια ομοιογένεια του πληθυσμού στις περιοχές αρχικής εγκατάστασης.

Οι ομογενείς του Πόντου αντιμετώπισαν αρκετά προβλήματα κοινωνικής και οικονομικής ένταξης με τη εγκατάστασή τους στην Ελλάδα που συντηρούνται σε ένα βαθμό μέχρι σήμερα. Στην αρχή αντιμετώπισαν την καχυποψία του ντόπιου πληθυσμού και είχαν αδυναμία να ενταχθούν στην αγορά εργασίας. Αντιμετώπιζαν παρατεταμένα διαστήματα ανεργίας και απασχολούνται μόνο σε θέσεις χαμηλής εξειδίκευσης. Παράγοντες που συνέβαλλαν στα παραπάνω είναι η αδυναμία επικοινωνίας στην ελληνική γλώσσα,

¹ Τα στοιχεία για το πληθυσμό των τσιγγάνων στην περιοχή έχουν αντληθεί από το άρθρο της Έλενας Καρανάτση στην εφημερίδα Καθημερινή «Η ανθρωπογεωγραφία των τσιγγάνων στο Λεκανοπέδιο», 2/6/2010

² Άλλες περιοχές σημαντικού πληθυσμού Ποντίων στην αττική ήταν το Λαύριο και οι Τζιτζιφιές Καλλιθέας.

αδυναμία των παιδιών ένταξης τους στην σχολική διαδικασία λόγω ελλιπής γνώσης της γλώσσας, ελλιπές νομικό πλαίσιο ένταξη τους, δεν γινόταν για παράδειγμα αντιστοίχιση των πτυχίων τους, δεν μπορούσαν να μεταφέρουν τα ασφαλιστικά δικαιώματα από τις χώρες προέλευσης τους με αποτέλεσμα πολλοί ηλικιωμένοι να μένουν χωρίς σύνταξη.

Οι πόντιοι γενικά αποτελούν μία κοινωνική ομάδα με ισχυρούς δεσμούς αίματος που οργανώνεται στα πλαίσια της διευρυμένης οικογένειας. Και εδώ ο θεσμός της διευρυμένης οικογένειας αποτελεί το πλαίσιο της κοινωνικής τους οργάνωσης που καλύπτει το κενό που αφήνει η κρατική κοινωνική πολιτική και επιτρέπει στους πληθυσμούς των Ποντίων να ενταχθούν στην αγορά εργασίας και την κοινωνική αναπαραγωγή. Χωρίς το θεσμό της οικογένειας θα ήταν πολύ δύσκολο για του μη ομιλούντες την ελληνική γλώσσα να ενταχθούν στην αγορά της εργασίας, και στους ηλικιωμένους να επιβιώσουν χωρίς σύνταξη.

➤ Εργατικές Κατοικίες

Σο δήμο Αχαρνών ενδιαφέρει παρουσιάζει η εγκατάσταση συγκριτικά μεγάλου αριθμού εργατικών κατοικιών. Σήμερα στα όρια του δήμου υπάρχουν τρία συγκροτήματα εργατικών κατοικιών ο Προφήτης Ηλίας, Η αγία Άννα και το ολυμπιακό χωριό στα οποία κατοικούν περίπου 25000 άτομα.

Αν και ΟΕΚ στην εγκατάσταση των εργατικών κατοικιών σχεδίαζε πάντα με γνώμονα την χαμηλές αξίες γης, γεγονός που ερμηνεύει το μεγάλο ποσοστό εργατικών κατοικιών που εντοπίζονται στο δήμο Αχαρνών, δεν μπορούμε να αγνοήσουμε την κατάσταση που διαμορφώνει αυτή η πραγματικότητα. Δηλαδή την μεταφορά ενός σημαντικού εργατικού πληθυσμού στην άκρη της πόλης και ίσως πιο κομβικό την συμπίεση της αγοράς ακινήτων στην περιοχή προς τα κάτω.

Η επιλογή αυτή σε συνδυασμό με την εγκατάσταση των τσιγγάνων και μετά αυτή των ποντίων έρχεται να ενισχύσει την αντίληψη ότι η περιοχή αυτή αποτελεί την πίσω αυλή της Αθήνας – η βαλβίδα αποσυμπίεσης των προβλημάτων που συγκεντρώνονται στο λεκανοπέδιο.

➤ Νέο μεταναστευτικό Ρεύμα

Αφορά κυρίως μετανάστες από χώρες της βαλκανικής χερσονήσου κατά την δεκαετία του 90 και τις τελευταίες δύο δεκαετίες από την μικρά Ασία και το Πακιστάν και άλλες χώρες του τρίτου κόσμου. Οι πληθυσμοί αυτοί βρίσκονται διάχυτοι στον ιστό τις πόλης απασχολούνται σε αγροτικές εργασίες και στις βιοτεχνίες της περιοχής. Πολλές φορές ζουν υπό άθλιες συνθήκες σε υποτυπώδεις καταλύματα στο χώρο εργασίας και αρκετά άτομα μαζί. Η καταγραφή τους είναι δύσκολη λόγω το άτυπο και ημιπαράνομο καθεστώς στο οποίο ζούνε και εργάζονται πλήρως αποκλεισμένοι και περιθωριοποιημένοι από το κράτος και την τοπική κοινωνία.

➤ Θρακομακεδόνες

Αποτελεί μια περιοχή αμιγούς κατοικίας με κατοίκους υψηλών εισοδημάτων μια πραγματικά νησίδα που εξελίσσεται στη δικιά της πραγματικότητα έξω από τα τις διαδικασίες συγκρότησης της υπόλοιπης περιοχής. Η περιοχή των Θρακομακεδόνων είναι το αποτέλεσμα μια ιδιωτικής πρωτοβουλίας , του συνεταιρισμού Μακεδόνων, ο οποίος θα αγοράσει την έκταση το 1950 και το 1953 θα αρχίσει να διαμορφώνει τη περιοχή και θα κάνει τις πρώτες ανεγέρσεις κτηρίων βάση τα σχέδια του γραφείου Δοξιάδη.

Για μεγάλο χρονικό διάστημα οι Θρακομακεδόνες αποτελούσαν ξεχωριστό δήμο από τους Αχαρνές πλέον όμως αποτελούν τοπική κοινότητα στα πλαίσια του δήμου Αχαρνών, με τους κάτοικους της περιοχής επιθυμούν την αυτονομία τους από το δήμο των Αχαρνών.

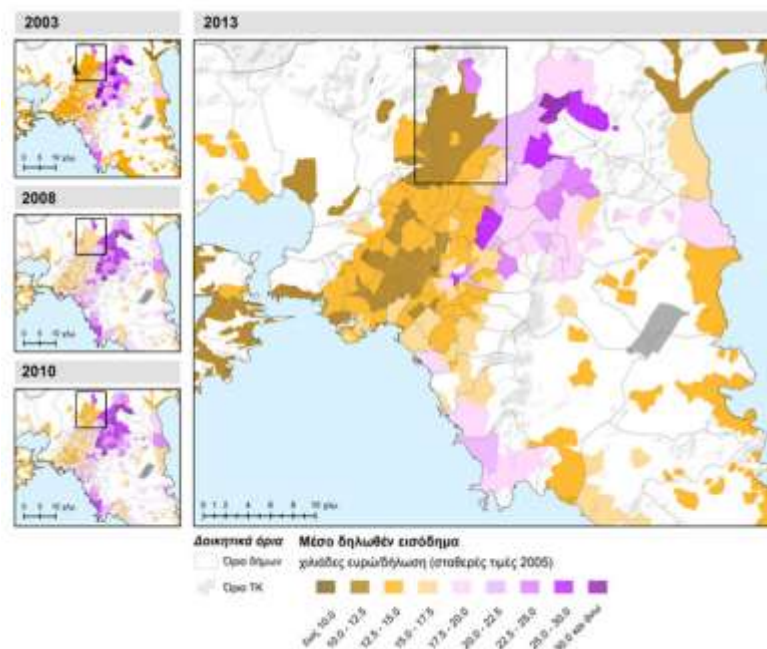
2. Στις παρυφές της κοινωνικής αναπαραγωγής

Όπως ήδη διατυπώθηκε και πιο πάνω οι περιοχές στο βορειοδυτικό άκρο της Αθήνας (Αχαρνάι, Ζεφύρι, Άνω Λιόσια και Φυλή) και η Περιοχή του Θριάσιου πεδίου φαίνεται να λειτουργούν σαν την πίσω αυλή της Αθήνας. Εκεί που εναποτίθενται πληθυσμοί και δραστηριότητες που θέλει αποβάλει ο κεντρικός πυρήνας της πόλης.

Προσπαθώντας να διερευνηθεί το πώς αποτυπώνεται στο χώρο ο κοινωνικός διαχωρισμός που η παραπάνω υπόθεση εμπεριέχει, θα εξετάσουμε τις συγκεντρώσεις του πληθυσμού στο λεκανοπέδιο της αττικής αρχικά βάση του οικογενειακού εισοδήματος και σε δεύτερο βαθμό βάση του ποσοστού ανεργίας.

Αν και το εισόδημα από μόνο του δεν αρκεί για να αποκαλύψει τα διάφορα επίπεδα κοινωνικού αποκλεισμού και αποστέρησης που βιώνει ένα κομμάτι της κοινωνίας, που εκτός από την περίπτωση της απόλυτης φτώχειας, της πείνας και της αστεγίας μπορεί να στερείται πρόσβασης στην εκπαίδευση, στην ιατρική φροντίδα ακόμα και στην πολιτική ενσωμάτωση. Στην Ελλάδα όμως που ποτέ δεν αναπτύχθηκε ένα ισχυρό κοινωνικό κράτος και ειδικά στην περίοδο της κρίσης αυτό απορυθμίστηκε τελείως με την οικογένεια να αποτελεί για τους περισσότερους το κύτταρο εκείνο που κάλυπτε το κοινωνικό κράτος και μπορούσε να υποστηρίξει μια διαδικασία κοινωνικής κινητικότητας. Το οικογενειακό εισόδημα αποτελεί λοιπόν έναν ικανό δείκτη για να αποκαλύψει το εύρος του κοινωνικού σώματος που ζει στο όριο της φτώχειας αποκλεισμένο από μια σειρά παράγοντες καθοριστικούς για την κοινωνική τους ενσωμάτωση.

Στο δίπλα χάρτη(1,1) παρουσιάζεται η χωρική συγκέντρωση του πληθυσμού στην Αττική βάση του δηλωθέντος οικογενειακού εισοδήματος από 2003 έως το 2013. Αυτό που αποτυπώνεται στο χάρτη είναι ότι στην περιοχή διαχρονικά συγκεντρώνονται πληθυσμοί χαμηλών εισοδημάτων. Μάλιστα από το 2010 και μετά εμφανίζεται μια ξεκάθαρη διαφοροποίηση προς τα κάτω από τις υπόλοιπες συνοικίες της δυτικής Αττικής μαζί με ένα θύλακα δυτικά και νότια του δήμου της Αθήνας. Το 2013 εμφανίζεται σχεδόν στο σύνολο του δήμου Αχαρνών το μέσο οικογενειακό εισόδημα να είναι κάτω από 10.000 ευρώ. Εξάιρεση αποτελεί το κεντρικό Μενίδι όπου κατοικούν κυρίως

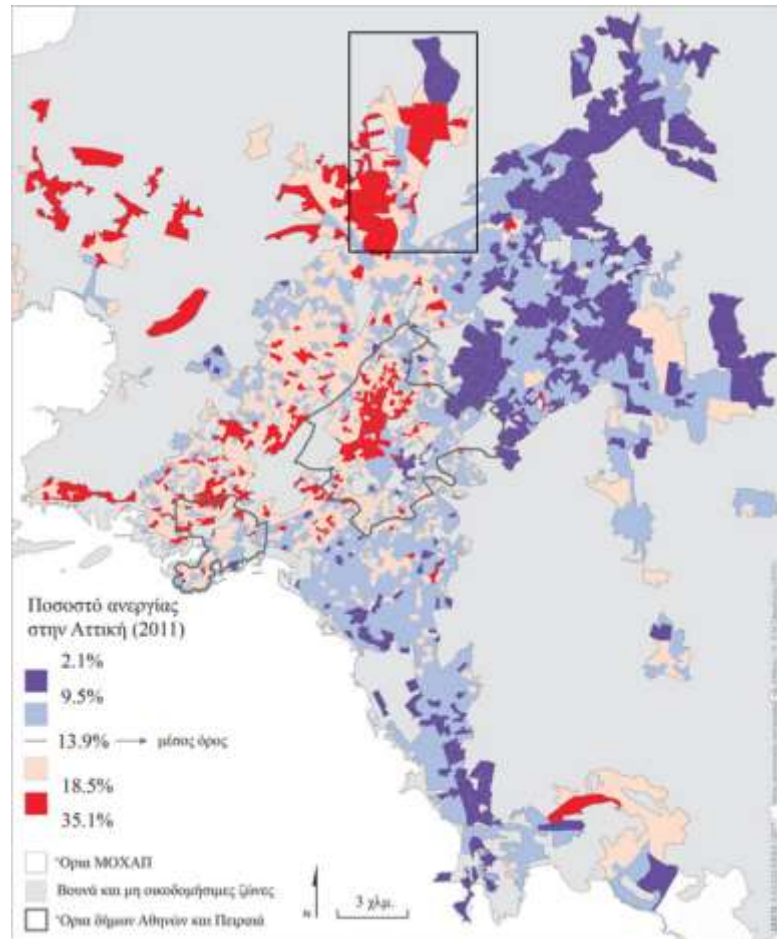

οι Παλαιοί Μενιδιάτες (αρβανίτες) και η περιοχή των Θρακομακεδόνων.
Χάρτης 1,³

Σύμφωνα με την ΕΛΣΤΑΤ το όριο της φτώχειας για μια τετραμελής οικογένεια (2 ενήλικες και 2 ανήλικοι) καθορίζεται στα 9,567 ευρώ. Αυτό σημαίνει ότι σήμερα ένα μεγάλο μέρος των κατοίκων της περιοχής βρίσκεται κάτω από το όριο της φτώχειας.

Στο δίπλα χάρτη παρουσιάζονται οι συγκεντρώσεις του πλυθισμού στην Αττική βάση του ποσοστού ανεργίας για το 2011. Στην περιοχή των Αχαρνών φαίνεται να διαμορφώνεται δύο συμπαγείς θύλακες οι οποίοι καταλαμβάνουν το μεγαλύτερο μέρος της έκτασης του δήμου με ποσοστό ανεργίας πάνω από 35,1%. Το 2011 η ανεργία σε εθνικό επίπεδο ήταν στο 18% ποσοστό που χαρακτηρίζει την υπόλοιπη περιοχή του δήμου με εξαίρεση τους Θρακομακεδόνες και μια ζώνη κατά μήκος του Κηφισού και της λεωφόρου Καραμανλή όπου συγκεντρώνονται η πλειοψηφία των βιοτεχνικών δραστηριοτήτων που έχουν έδρα την περιοχή.

Από τα παραπάνω στοιχεία έχει αρχίσει να διαφαίνεται ότι η περιοχή όχι απλώς είναι χωροθετημένη στην άκρη της πόλης αλλά και ο πληθυσμός της ζει στο όριο της κοινωνικής αναπαραγωγής. Βέβαια αυτό δεν συμβαίνει με ένα οριζόντιο τρόπο αλλά και στην χωρική ενότητα των Αχαρνών παρουσιάζονται διαφοροποιήσεις και κοινωνικοί διαχωρισμοί.

Χάρτης 1,⁴

³ Η περιοχή των Αχαρνών βρίσκεται εντός του ορθογώνιου πλαισίου. Πηγή: (Πανταζής Παναγιώτης, Ψυχάρης Ιωάννης 2016)

⁴ Η περιοχή των Αχαρνών βρίσκεται εντός του ορθογώνιου πλαισίου. Πηγή: (Μαλουτάς 2016)

3. Διερευνώντας την κοινωνική στρωματογραφία του ψηφιδωτού.

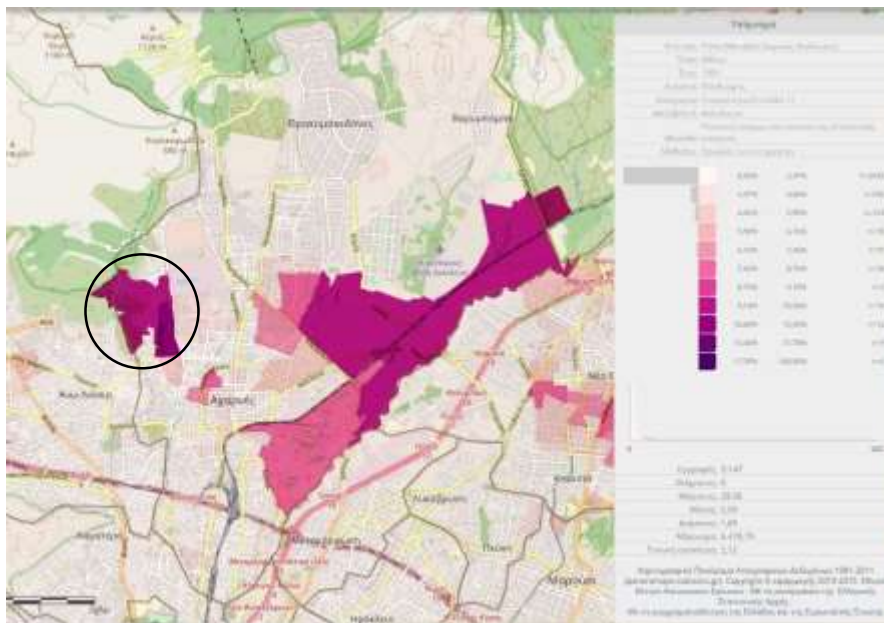

Προσπαθώντας να εξετάσουμε το πώς εξελίσσεται η κοινωνική στρωματογραφία του πληθυσμιακού ψηφιδωτού των Αχαρνών και διαχωρισμών που διαμορφώνονται στο εσωτερικό χώρο και την κοινωνία των Αχαρνών. Γίνεται μέσω της αναζήτησης της διαχρονική εξέλιξης του ποσοστού αλλοδαπών του δήμου, την επαγγελματική σύνθεση του σημερινού πλυθησμού και το μορφωτικό επίπεδο του πληθυσμού.

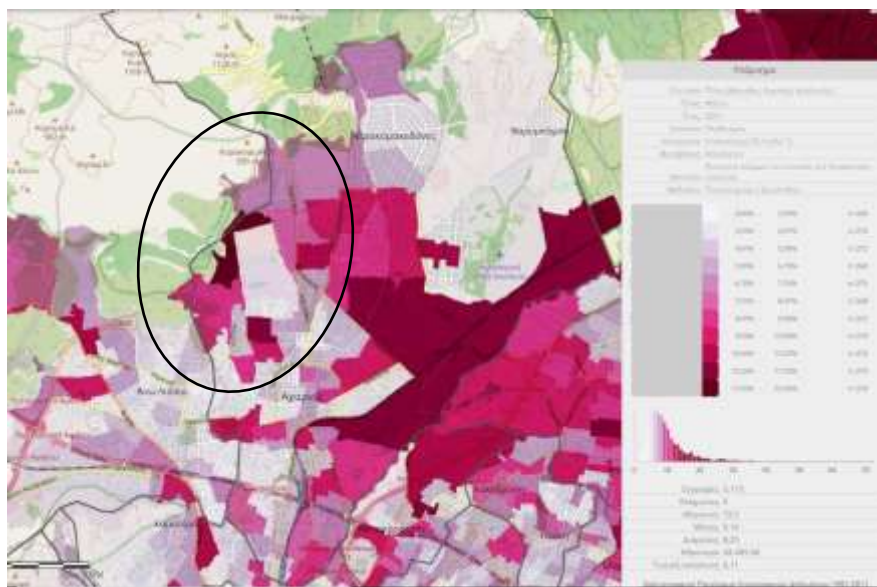
➤ Η εξέλιξη του ποσοστού αλλοδαπών στο δήμο Αχαρνών από 1991-2011

Ως αλλοδαποί ορίζεται το κομμάτι του πληθυσμού που δεν έχει την ελληνική ιθαγένεια. Οι παλιννοστούντες ομογενείς πόντιοι που έρχονται στην χώρα στις αρχές της δεκαετίας του 90 δεν έχουν την ελληνική ιθαγένεια και μέχρι το 1993 όπου ψηφίζεται ο νόμος για την παλιννόστηση και απλοποιείτε η διαδικασία απόκτησης της ελληνικής ιθαγένειας μεγάλο ποσοστό του ποντιακού πληθυσμού δεν είχε αποκτήσει την ελληνική ιθαγένεια. Αυτό φαίνεται και στο χάρτη 1,3 που βασίζεται στα απογραφικά δεδομένα του 1991. Σε αυτό το χάρτη βλέπουμε υψηλή συγκέντρωση αλλοδαπών (πάνω από 11%) βόρεια και ανατολικά από το κέντρο των Αχαρνών στη περιοχή με το τοπωνύμιο άγιος Πέτρος και Πλάτωνας πρόκειται ουσιαστικά για το πληθυσμό των ομογενών ποντίων που έχουν αρχίσει να εγκαθίσταται στη περιοχή. Η ύπαρξη μεγάλου ποσοστού αλλοδαπών στην συγκεκριμένη περιοχή αποκαλύπτει ότι η εγκατάσταση αυτού του πλυθησμού δεν διαχύθηκε σε όλη την έκταση του δήμου αλλά παρουσιάζει σαφώς χαρακτηριστικά μιας ξεχωριστής χωρικής ενότητας. Σε αυτό σίγουρα θα συνέβαλε και η οργάνωση του συγκεκριμένου πληθυσμού στα πλαίσια της διευρυμένης οικογένειας και η εγκατάσταση των επόμενων πληθυσμών κοντά στην αρχική εγκατάσταση των πρώτων συγγενών που ήρθαν στην περιοχή. Ένα ακόμη σημαντικό ποσοστό αλλοδαπού πλυθησμού φαίνεται ότι κατοικεί στην περιοχή καταμήκος του κηφισού όπου εκεί αναπτύσσεται η παραγωγική ζώνη του Κηφισού αλλά και αγροτικές εκτάσεις. Αυτό μας κάνει να υποθέσουμε ότι πρόκειται για μετανάστες από τις βαλκανικές χώρες που έρχονται εκείνη την περίοδο στην Ελλάδα και απασχολούνται σε αγροτικές εργασίες και θέσεις χαμηλής εξειδίκευσης.

Στο χάρτη 1,4 όπου παρουσιάζεται το ποσοστό αλλοδαπών στο δήμο σύμφωνα με την απογραφή του 2001 φαίνεται ότι ο πληθυσμός το ποντίων έχει εξαπλωθεί σε μια περιοχή γύρο από το στρατόπεδο καποτά. Αυτή την περίοδο η μετακίνηση των ποντίων από το Καζακσάν και την Αμπχαζία κυρίως συνεχίζεται και πολλούς από τους νεοεισερχόμενους ομογενείς δεν έχουν αποκτήσει την ελληνική ιθαγένεια. Ενώ όσο αφορά την εγκατάσταση των οικονομικών μεταναστών φαίνεται να αυξάνεται ο πλυθησμός στην περιοχή όπου καταγράφονταν μια δεκαετία πριν αλλά και να διαχέονται σε ευρύτερα κομμάτια της πόλης.

Χάρτης 1,3

Χάρτης 1,4

Χάρτης 1,5

Στο χάρτη 1,5 που βασίζεται στα απογραφικά δεδομένα του 2011 το ποσοστό των αλλοδαπών πλέον στις περιοχές εγκατάστασης των ποντίων είναι σχεδόν μηδενικό (έχουν πλέον οι περισσότεροι την ελληνική ιθαγένεια) ενώ το ποσοστό των οικονομικών μεταναστών αυξάνεται και διαχέεται ακόμα περισσότερο στον υπόλοιπο δήμο. Το στοιχείο αυτό αποκαλύπτει κα σε ένα βαθμό και την ελάχιστη ανάμειξη του ποντιακού πληθυσμού με άλλες πληθυσμιακές ομάδες και την ομοιογενή του συγκέντρωση στο χώρο.

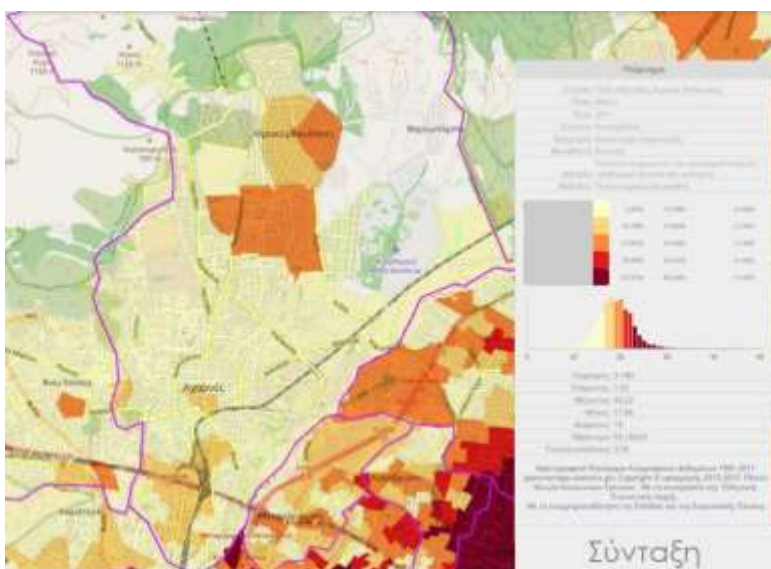
➤ Η επαγγελματική σύνθεση του πληθυσμού των Αχαρνών

Σύμφωνα με τα απογραφικά δεδομένα του 2011 η επαγγελματική σύνθεση του πληθυσμού παρουσιάζει εξαιρετική ανομοιογένεια στο χώρο, η οποία όμως ακολουθεί την ανομοιογένεια των διάφορων πληθυσμιακών θυλάκων που χαρακτηρίζουν την ανθρωπογεωγραφία των Αχαρνών.

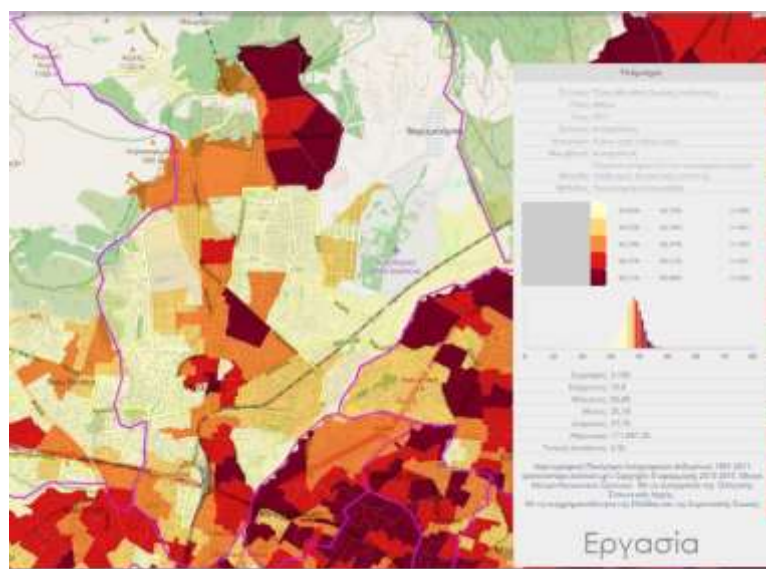
Όπως θα περίμενε κανείς στην περιοχή των Θρακομακεδόνων τα ποσοστά εισοδηματιών (κύρια πηγή εσόδων περιουσία και επενδύσεις) είναι ιδιαίτερα υψηλά. Το εντυπωσιακό είναι ότι αντίστοιχα ποσοστά εμφανίζονται στην κεντρικό πυρήνα το δήμου το παλαιό Μενίδι όπου κατοικούν μέχρι σήμερα μεγάλο ποσοστό από τους πρώτους κάτοικους της περιοχής (αρβανίτες) η οποίοι φαίνεται να συντηρούν μέχρι σήμερα την υψηλή κοινωνική τους θέση από τα εισόδημα που απέκτησαν τις προηγούμενες δεκαετίες απολαμβάνοντας τις γαιπροσόδους από την κατάντηση και πώληση της παλαιάς αγροτικής γης ως οικόπεδα.

Την ίδια στιγμή μια μεγάλη ομάδα του πληθυσμού των Αχαρνών ζει αποκλειστικά από επιδόματα. Το ποσοστό αυτό για την μεγαλύτερη έκταση του δήμου ξεπερνάει το 6% ενώ είναι ακόμα υψηλότερο πάνω από 8% στις γειτονίες όπου κατοικούν οι τσιγγάνοι αλλά και οι ομογενείς πόντιοι.

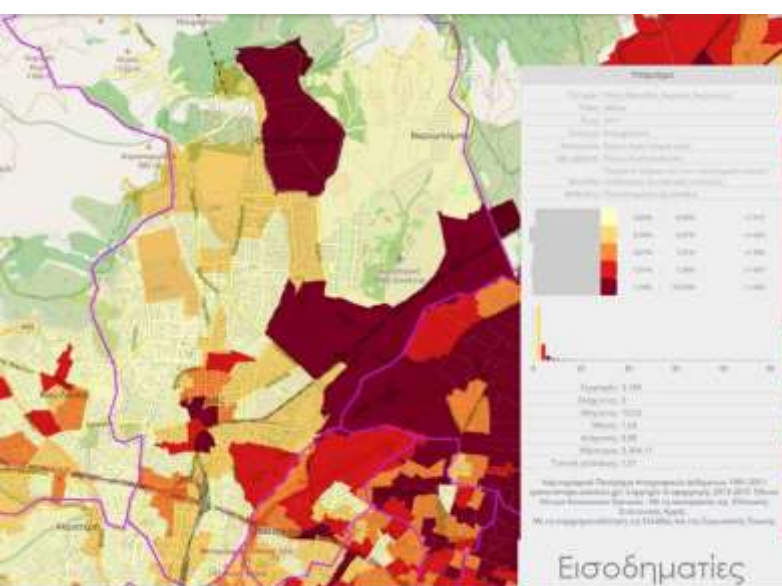
Αρχίζει λοιπόν να διαφαίνεται μια οξυμένη κοινωνική ανισότητα ακόμα και στην ίδια την χωρική ενότητα των Αχαρνών. Από την μία οι κάτοικοι του παλαιού Μενιδίου που αρχίζουν να αποκτούν χαρακτηριστικά τοπικής ελίτ (ενδεικτικό ότι όλοι οι δήμαρχοι των Αχαρνών προέρχονται από αυτή την κοινωνική ομάδα) και από την άλλη ένα στρώμα διευρυμένης φτώχειας που απλώνεται σε όλο δήμο αλλά αποκτά απόλυτα χαρακτηριστικά στις περιοχές που συγκεντρώνονται οι Τσιγγάνοι και οι ομογενής του πόντου.

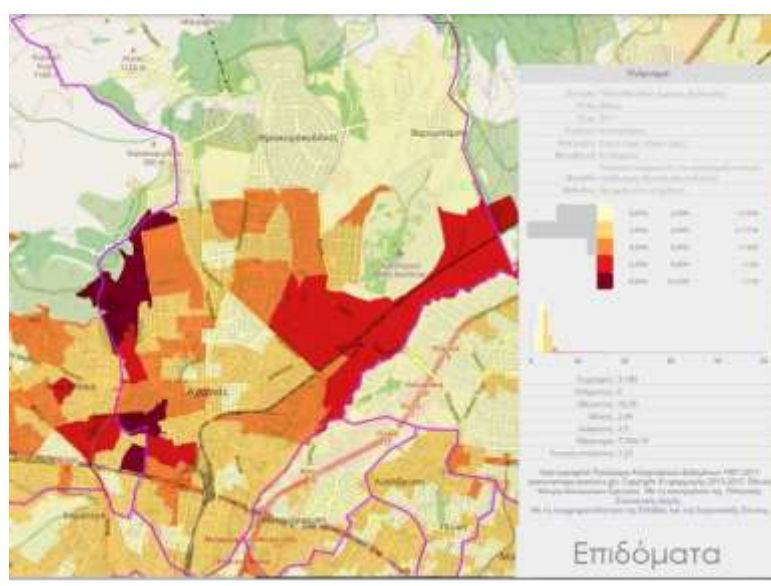
Χάρτης 1.6

Χάρτης 1.7

Χάρτης 1.8

Χάρτης 1.9

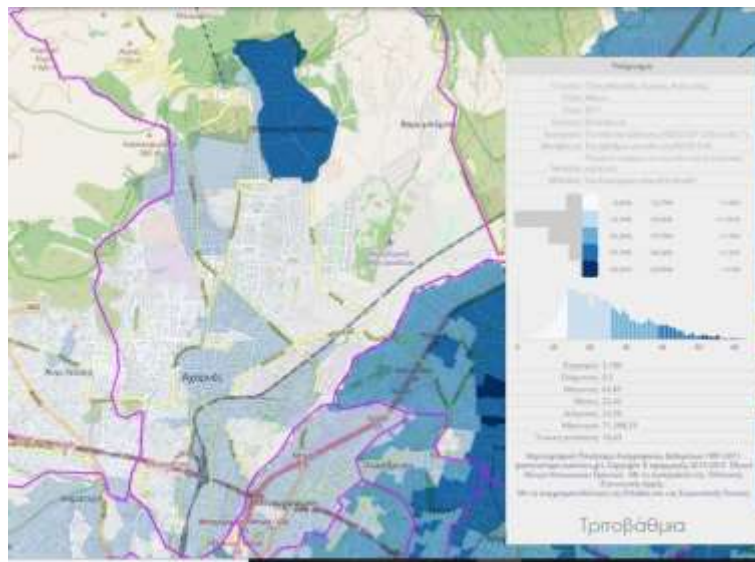
➤ Το μορφωτικό επίπεδο του πληθυσμού των Αχαρνών

Γενικά τα ποσοστά της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στο δήμο Αχαρνών δεν είναι υψηλά με εξαίρεση την περιοχή των Θρακομακεδόνων, ωστόσο παρουσιάζονται ενδιάμεσες διαφοροποιήσεις με την περιοχή του κεντρικού Μενιδίου και του κόκκινου μύλου να διαφοροποιείται από τις υπόλοιπες χωρικές ενότητες του δήμου προς τα πάνω.

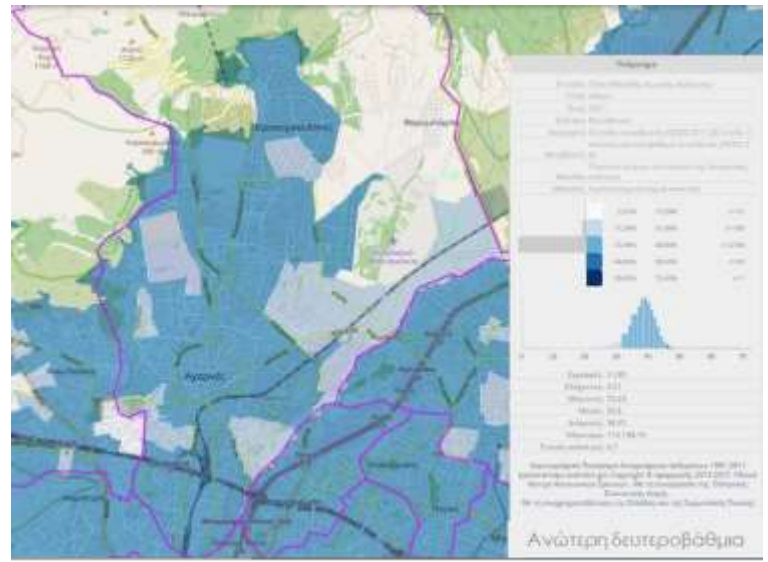
Τα ποσοστά του πλυθησμού που έχουν ολοκληρώσει την ανώτερη δευτεροβάθμια η την υποχρεωτική εκπαίδευση είναι συγκρίσιμα, με τη δεύτερη ομάδα να είναι μεγαλύτερη πληθυσμιακά. Το ενδιαφέρον εδώ είναι ότι ενώ και τα δύο επίπεδα εκπαίδευσης εμφανίζονται σχεδόν να καταλαμβάνουν ομοιόμορφα την χωρική ενότητα των Αχαρνών

με εξαίρεση τους Θρακομακεδόνες, υπάρχουν θύλακες όπου υποεκπροσωπούνται. Η ομάδα του πληθυσμού που έχει ολοκληρώσει μόνο την υποχρεωτική εκπαίδευση υποεκπροσωπείται σε ένα χωρικό θύλακα στο κεντρικό Μενίδι ενώ η ομάδα του πληθυσμού που έχει ολοκληρώσει την ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση υποεκπροσωπείται στις γειτονιές όπου κατοικούν οι τσιγγάνοι αλλά και σε θύλακες μέσα στην περιοχή που κατοικούν οι ομογενείς του πόντου.

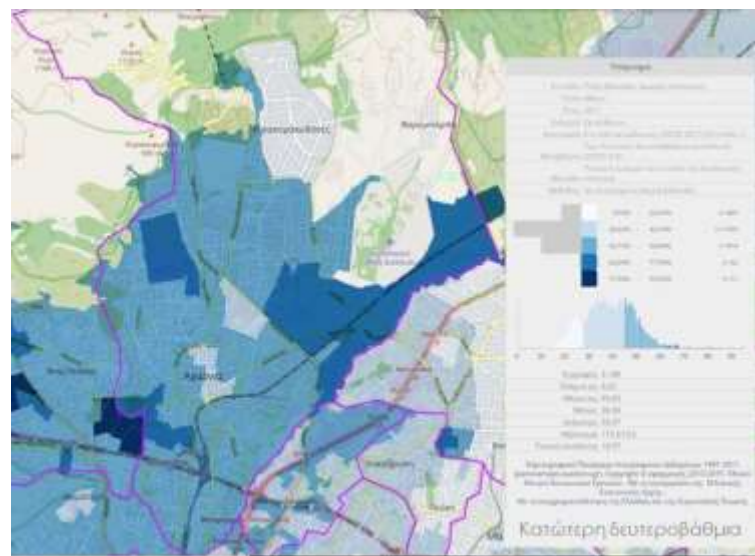
Ένα ακόμα εντυπωσιακό στοιχείο που παραθέτει ο Μαλουτάς σε πρόσφατη έρευνα του (Μαλουτάς 2016) (χάρτης 1,13) είναι ότι μεγάλο ποσοστό των παιδιών ηλικίας 10-13 χρονών δεν έχουν σήμερα την ιδιότητα του μαθητή στο δήμο των Αχαρνών. Μάλιστα αυτό το ποσοστό ξεπερνάει το 10% σε χωρικές ενότητες όπου συγκεντρώνονται οι πόντιοι ομογενείς και το 20% στην περιοχή των τσιγγάνων.

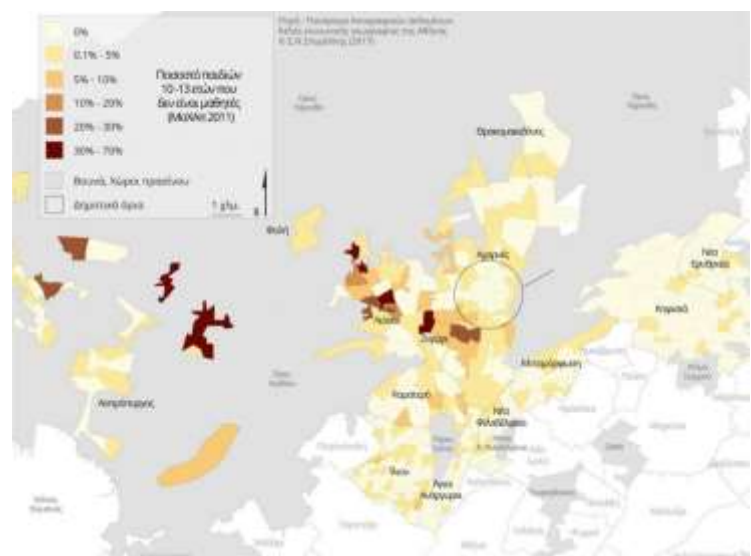
Χάρτης 1,10

Χάρτης 1,11 Χάρτης 1,12

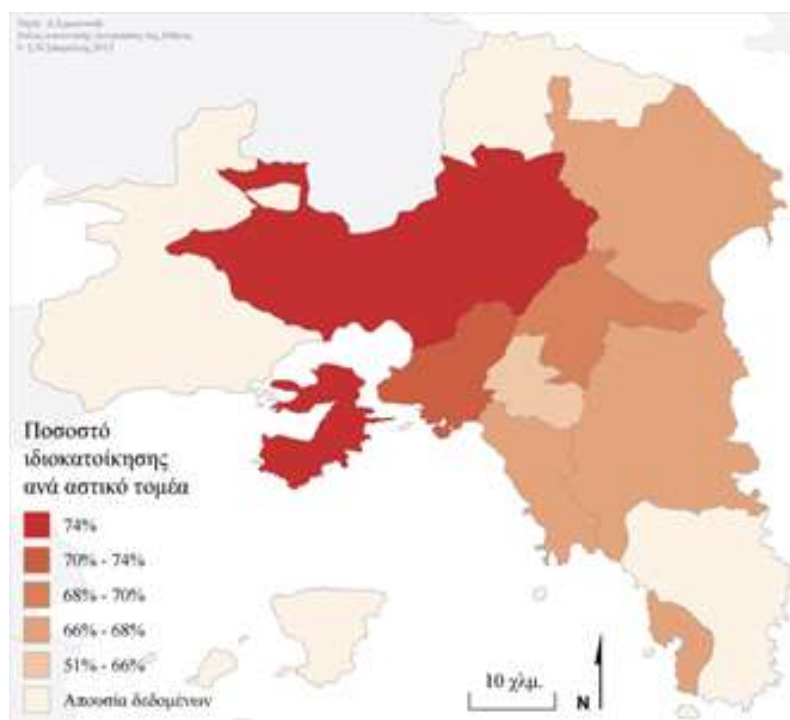
Χάρτης 1,13⁵

⁵ Οι χάρτες 1,3 – 1,12 έχουν διαμορφωθεί από την χαρτογραφική εφαρμογή του Πανοράματός του ΕΚΚΕ ενώ ο χάρτης 1,13 από (Μαλουτάς 2016)

4. Αντί επιλόγου

Στην περιοχή των Αχαρνών φαίνεται σήμερα να διαμορφώνεται ένα έντονο κοινωνικό χάσμα από την μία η τοπική ελίτ των παλαιών κατοίκων και τα ανώτερα οικονομικά στρώματα των Θρακομακεδόνων από την άλλη οι τσιγγάνοι και οι ομογενείς τοι πόντου που ζουν στα όρια της κοινωνίας. Είναι σαφές ότι στην τοπική κοινωνία η κοινωνική συνοχή έχει διαρραγεί, σε αυτό συμβάλει η ομοιογενής συγκέντρωση των διαφορών κοινωνικών ομάδων σε χωρικές ενότητες. Ο κανόνας στο Μενίδι δεν είναι η αστική πολυκατοικία και η κάθετη κοινωνική διαστρωμάτωση που αμβλύνει τις κοινωνικές αντιθέσεις αλλά η λαϊκή αυτοστέγαση. Το φαινόμενο αυτό αποτυπώνεται και στα ιδιαίτερα μεγάλα ποσοστά την περιοχής σε ιδιοκατοίκηση (χάρτης 1,14).

Χάρτης 1,14⁶

Με αυτό τον τρόπο και σύμφωνα και με τα παραπάνω στοιχεία μπορούμε να πούμε διαμορφώνονται θύλακες στην περιοχή όπου συγκεντρώνονται πληθυσμοί που ζουν στο περιθώριο την κοινωνικής και οικονομικής αναπαραγωγής, χρόνια άνεργοι αποκλεισμένοι από την αγορά εργασίας, κατώτερα στρώματα της εργασίας που ενώ εργάζονται επιβιώνουν κάτω από τα όρια της φτώχειας ομάδες πληθυσμού που ζουν συστηματικά αποκλεισμένοι από το ελληνικό κράτος. Περιοχές όπως ο καταυλισμός των τσιγγάνων ή ο καταυλισμός σεισμόπληκτων ΚΑΠΟΤΑ αλλά και άλλες που δεν ξεπροβάλουν με το εξόφθαλμο τρόπο των παραπάνω ωστόσο λειτουργούν σαν γκέτο από την σκοπιά ότι αποτελούν περιοχές όπου έχει περιοριστεί το κομμάτι εκείνου του πληθυσμού που θεωρείται παρεκκλίνων, επικίνδυνο αλλά και περιττό από οικονομικό αλλά πολλές φορές και πολιτικό επίπεδο.

Μια κατάσταση που φαίνεται να αποκτά μόνιμα χαρακτηριστικά στο χρόνο και δεν αποτελεί ένα παροδικό φαινόμενο της κρίσης παρά περισσότερο μια δομική συνάρτηση της νεοφιλελεύθερης ολοκλήρωσης. Αυτό αποκαλύπτει η διαχρονική συγκέντρωση πληθυσμού χαμηλών εισοδημάτων στην περιοχή και η εγκατάλειψη του σχολείου από ένα μεγάλο ποσοστό των παιδιών ουσιαστικά αφήνοντας χωρίς προοπτική και οριστικά στο περιθώριο της κοινωνίας. Όπως παρατηρεί και η Σάσκια Σάσεν (2014) ο όρος «εκτοπισμός» (expulsion) είναι πιο χρήσιμος για να γίνουν αντιληπτές οι πραγματικές διαστάσεις της ριζικής αλλαγής των κοινωνικών σχέσεων που έχει συντελεστεί. «Για παράδειγμα, χρειαζόμαστε έναν νέο όρο για τον ολοένα αυξανόμενο αριθμό ενήλικων ανδρών σε φτωχογειτονίες των ΗΠΑ που δεν είχαν ποτέ δουλειά. Η φράση “μακροχρόνια ανεργία” είναι εξαιρετικά αόριστη και δεν μπορεί να αποδώσει αυτή την ακραία δομική

⁶ Πηγή : (Δημήτρης 2015)

συνθήκη. Η γλώσσα μας πρέπει να αναγνωρίσει ότι τα 52 εκατομμύρια άνθρωποι που καταγράφονται από την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες ως "εκτοπισμένοι", δεν πρόκειται ποτέ να γυρίσουν σπίτι τους, γιατί τα σπίτια τους αντικαταστάθηκαν από πολυτελή κτίρια, φυτείες ή εμπόλεμες ζώνες. Οι μακροχρόνια άνεργοι, όπως και οι μακροχρόνια εκτοπισμένοι, έχουν στην πραγματικότητα αποβληθεί από την κοινωνία».

Βιβλιογραφία

- Βάθη, Σταματίνα Στριφτού. 2009. *Αχαρναι από τους προϊστορικούς χρόνους έως σήμερα*. Αθήνα: Νομαρχιακή αυτοδιοίκηση ανατολικής Αττικής.
- Δημήτρης, Εμμανουήλ. 2015. "Κατοικία, Κοινωνικές Όψεις της Πρόσβασης στην Ιδιόκτητη." <https://www.athenssocialatlas.gr/άρθρο/πρόσβαση-στην-ιδιόκτητη-κατοικία/>.
- Έξαρχος, Γιώργης. 2002. *Κοινωνικός αποκλεισμός των τσιγγάνων, Κοινωνικός αποκλεισμός, Η ελληνική εμπειρία*. Gutenberg.
- Μαλουτάς, Θωμάς. 2016. "Διαγενεακή κοινωνική κινητικότητα: Κοινωνικά άνιση πρόσβαση των νέων στην εκπαίδευση και το επάγγελμα στη δεκαετία του 2000." www.athenssocialatlas.gr.
- Μαντουβάλου, Μαρία. 1998. *Στρατηγικός Σχεδιασμός απέναντι στην επικείμενη ανάπτυξη του Δήμου Άνω Λιοσίων, ζητήματα με-ταποίησης, απασχόλησης και κοινωνικής συνοχής*. ΑΘΗΝΑ: Εταίροι: Ε.Μ.Π. Τομέας Πολεοδομίας και Χωροταξίας – Βιοτεχνικό Επιμελητήριο Αθήνας - Δήμος Άνω Λιοσίων.
- Πανταζής Παναγιώτης, Ψυχάρης Ιωάννης. 2016. "Στεγαστικός διαχωρισμός με βάση το φορολογητέο εισόδημα στην μητροπολιτική περιοχή της Αθήνας." *athens social atlas*. www.athenssocialatlas.gr.
- Sassen Saskia, 2014. *EXPULSIONS*. s.l.:BELKNAP PRESS.